

3 pav. Šurfe 6 aptikti ankstyviausio pastato pamatai. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 3. The foundation, discovered in test pit 6, of the earliest building.

Pratęsiant liniją per visus aptiktus pamatų fragmentus, kampas tarp senųjų ir dabartinių pamatų sudarė apie 2–3 laipsnius. Tyrinėjimai šurfuose 6 ir 9 patvirtino prielaidą, kad ankstyviausi rūmai buvo mediniai, statyti XVI a. Vėliau, XVI–XVII a. sandūroje, statyti dabartiniai rūmų rūsiai, perkasant buvusius pamatus. Dabartinių rūmų PV siena pastatyta apie 1,5 m link upės nuo senojo pastato pamatų. Nustatyti, kokio dydžio mediniai rūmai pastatyti pirmiausia, galima būtų tik atlikus išsamesnius archeologinius tyrinėjimus.

Leonpolis manor house

In 2007 an excavation was conducted in the basement of the Leonpolis manor house (East Lithuania, Ukmergė district) (Fig. 1) and a field evaluation was conducted in the vicinity of this house. According to Historian Vojevodskaitė, who studied the history of the house in 1994, Leonpolis manor has existed since the late 16th – early 17th century. During the investigation a total area of 130 m^2 was excavated in the house's basements and a clay floor, glass shards, and sherds of household pottery, stove tiles, and roof tiles from the 16th–18th centuries were discovered. The basements were built in the late 16th – early 17th century, which was comparatively rare in the province of Lithuania.

An evaluation was conducted in the vicinity of the house by excavating test pits and trenches (a total area of 56 m^2). It was established that during the house's construction the field was raised in the direction of the Šventoji by up to 1.5 m with soil that had been brought in. At the NW corner of the house, an unearthed semicircular foundation, which was up to 1 m wide and from a 16th-century wooden tower, (Fig. 2) and the stone building foundations running away from it (Fig. 3) are ascribed to the 16th-century wooden manor house. The house's current basements were built later at the turn of the 17th century by digging through the former stone foundations. The SW wall of the current house was built about 1.5 m closer to the river than the foundations of the old building.

Linas Girlevičius

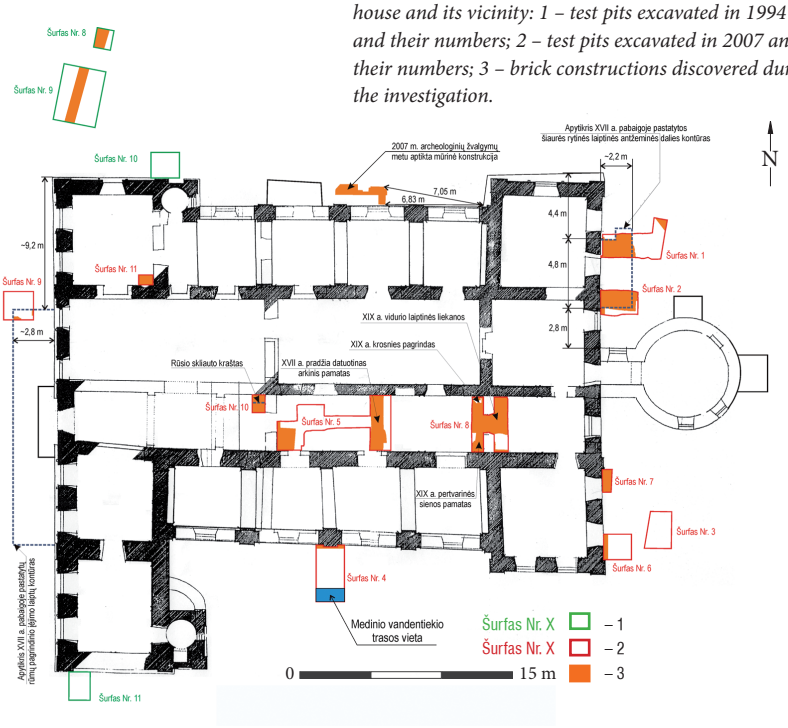
Sapiegų rezidencija ir parkas Vilniuje

2007 m. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai Vilniuje esančiuose Sapiegų rūmuose (G246K1) bei jų aplinkoje, archeologiniai žvalgymai parko teritorijoje (G246K3) ir greta parko tvoros (G246K4). Pagrindinis žvalgomųjų tyrinėjimų tikslas buvo archeologiniais tyrimų metodais aptikti po dabartiniu žemės paviršiumi arba dangomis esančius Sa-

piegų rūmų kompleksui priklausiusius statinius arba jų liekanas, kitus architektūrinius ir interjero elementus (grindų paviršius, krosnių liekanas ir kt.), kurie padėtų atkurti rūmų planinę struktūrą ir jos raidą. 2007 m. atlikti tyrinėjimai vadintini archeologiniais architektūriniais, nes jie vyko kartu su architektūriniais tyrimais. Siekiant tiksliau numatyti tyrimų vietas, atsižvelgta ir į anksčiau vykdytų architektūrinių tyrimų duomenis, konsultuotasi su architektūros ekspertu E. Purliu. Nustatant tyrimų vietas taip pat analizuoti Sapiegų rūmų pastato atvaizdai istoriniuose planuose. Archeologiniai žvalgymai atlikti statybinių darbų, susijusių su parko tvorų rekonstrukcija, metu. Sapiegų rezidencija sovietiniu laikotarpiu buvo uždaroje sovietų armijai priklausiusioje teritorijoje. Tai buvo bene pagrindinis veiksnys, nulėmęs tai, kad pirmi archeologiniai tyrinėjimai rūmų aplinkoje buvo atlikti tik 1994 m. (*LIIR*, f. 1, b. 2300). 2000 m. žvalgomieji tyrinėjimai atlikti Trinitorių vienuolyno teritorijoje (Antakalnio g. 27) (*ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 265). 2004–2006 m. vykdyti archeologiniai žvalgymai Sapiegų rezidencijos parko teritorijoje (vadovas L. Girlevičius). Sapiegų parko R dalyje vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų ar archeologinių radinių žvalgytose vietose neaptikta. Vėlesnių darbų metu dalinai atkastos barokinio parko pagrindinę dalį iš Š ir R ribojusios mūrinės parko tvoros liekanos, autentiškų mūrinių laiptų greta parko R vartų liekanos, aptikti anksčiau

1 pav. Sapiegų rūmų ir aplinkos žvalgomųjų tyrinėjimų planas: 1 – 1994 m. iškasti šurfai ir jų numeriai; 2 – 2007 m. iškasti šurfai ir jų numeriai; 3 – tyrimų metu aptiktos mūrinės konstrukcijos. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. The field evaluation plan of the Sapiega manor house and its vicinity: 1 – test pits excavated in 1994 and their numbers; 2 – test pits excavated in 2007 and their numbers; 3 – brick constructions discovered during the investigation.

2 pav. Šurfas 1 ties Sapiegų rūmų ŠR dalimi. Kairėje matomos mūrinės laiptinės liekanos, dešinėje – XIX a. mūrinio kolektoriaus liekanos. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Test pit 1 at the NE part of the Sapiega manor house. The remains of the brick stairs are visible on the left and the remains of a 19th-century brick sewer on the right.

3 pav. Šurfas 2 ties Sapiegų rūmų ŠR dalimi. Matomos mūrinės laiptinės liekanos. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. Test pit 2 in the NE part of the Sapiega manor house. The remains of the brick stairs are visible.

čia stovėjusio statinio likučiai. Surasta nedaug XVI–XX a. datuojamų archeologinių radinių. Parko ŠV dalyje aptikta anksčiau čia stovėjusio mūrinio pastato liekanų. Pagal aptiktas mūrinių konstrukcijų liekanas nustatyta XVI ar XVII a. datuojamų laiptų statinio greta parko R vartų konstrukcija. Parką iš R (nuo rūmų pusės) juosusi atraminė siena ar tvora taip pat statyta minimu laikotarpiu. Taip pat buvo atlikti archeologiniai tyrimai pastate L. Sapiegos g. 15. (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 206–209).

Sapiegų rūmų žvalgomųjų tyrinėjimų metu ištirta 10 šurfų (dalis šurfų praplėsta, bendras tirtas jų plotas – 61,4 m^2), nustatytos kai kurių tik iš istorinių šaltinių žinomų statinių vietos (1 pav.). Šurfuose 1 ir 2 (2–3 pav.) aptiktos XVII a. pabaigoje prie pastato ŠR dalies (R sienos) pastatytos laiptinės liekanos. Nustatyta, kad laiptinės statinys viršutinėje dalyje buvo apie 2,2 m pločio ir apie 4,8 m ilgio. Šurfo 1 ŠR dalyje aptiktas PR–ŠV kryptimi orientuoto mūrinio XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje statyto požeminio kolektoriaus liekanos. Iš istorinių planų žinomų greta Sapiegų rūmų PR dalies stovėjusių statinių liekanų nepavyko aptikti nė viename iš trijų čia kastų šurfų (3, 6, 7). Ties pastato P fasado vidurine dalimi iškastame šurfe 4 fiksuotas rūmų statybos paviršius, nustatytas rūmų pamatų sienos įgilinimas, aptikta spėjama R–V kryptimi į rūmų PV dalį orientuoto medinio vandentiekio trasos vieta. Perkasime aptikta išorinė vandentiekio vamzdžio mova. Pastato pirmojo aukšto koridoriuje tirtuose šurfuose 5 (ir plotuose greta jo) bei 8 aptikta XVII–

XIX a. mūrinių konstrukcijų, viena jų – Š–P kryptimi orientuota, XVII a. pradžia datuota arkinės konstrukcijos pamatų siena. Šurfo 5 V dalyje bei šurfe 10 atkastos XVI a. pabaiga ar XVII a. pradžia datuojamo po rūmų V dalimi esančio mūrinio rūsio konstrukcijos. Šurfe 9 aptiktas XVII a. pabaigoje statytų pagrindinių laiptų į rūmus dalis (4 pav.) (remiantis apie 1737 m. sudarytu Fiurstenhofo Vilniaus planu), leidžianti geriau atkurti rūmų struktūrą. Rūmų pastato V dalyje tirtuose šurfuose 10 ir 11 nepavyko nustatyti XVII a. pabaigos rūmų grindų lygio – čia, kaip ir kitose rūmų vietose, ankstyvosios grindų dangos veikiausiai visiškai sunaikintos XX a. (tarpukaryje) rekonstruojant rūmus. Šurfuose tirti kultūrinio sluoksnio horizontai menkai intensyvūs – aptikta gana nedaug XVII–XIX a. archeologinių radinių, nėra prabangos reikmenų. Kultūrinis sluoksnis ir mūrinių konstrukcijų liekanos stipriai apardytos sovietiniu laikotarpiu vykdytos ūkinės veiklos metu. Tyrimų duomenys leidžia teigti, kad XVII a. pabaigoje Sapiegų rūmai pastatyti čia XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmoje pusėje stovėjusių dviejų (?) mūrinių pastatų vietoje. Šie pastatai statyti smėlėtoje aukštumoje.

Rezidencijos parko teritorijoje didžiausios apimties archeologiniai žvalgymai atlikti prie L. Sapiegos gatvės. Atkasta parko teritorija iš R ribojančios mūrinės tvoros – atraminės sienos pamatinė dalis (bendras žvalgymų plotas apie 130 m^2). Aptikti prie sienos R fasado buvusių stulpų ar kitokios paskirties statinių pagrindai (5 pav.). Atstumas tarp jų nereguliarus. Šie apie 1,6 m pločio iš plytų mūryti pa-

4 pav. Šurfas 9 ties Sapiegų rūmų V dalimi. Dešinėje matomos mūrinės laiptų konstrukcijos liekanos, kairėje – kultūrinio sluoksnio pjūvis ir smėlio įžemis. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 4. Test pit 9 in the W part of the Sapiega manor house. The remains of a brick stair construction are visible on the right and the cultural layer profile and the sand of the sterile soil are visible on the left.

5 pav. Mūrinis stulpo (?) pagrindas prie Sapiegų rezidencijos tvoros – atraminės sienos. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 5. A brick column foundation (?) near the fence – retaining wall of the Sapiega residence.

grindai nuo tvoros mūro vertikalios plokštumos išsikišę 80–90 cm. Statiniai, kuriems buvo išmūryti šie pagrindai, buvo pastatyti kiek anksčiau nei mūrinė tvora – atraminė siena, tačiau didelio chronologinio skirtumo tarp šių atraminės sienos elementų nėra. Pagrindai statiniams mūryti iš geltonos (lūžyje – rudos) spalvos 32–34x16–17x6–8 cm dydžio degto molio plytų su įstrižomis braukomis, rištų gelsvu rupiu kalkių skiediniu. Toks pats ir tvoros mūras, kai kuriose jos atkarpose stebėtas gotikinis plytų rišimo būdas. Išlieka neaiškus tvoros statybos laikotarpis, tikėtina, kad ji statyta XVI a. pabaigoje. Prie parką iš R ir Š pusių ribojančių mūro tvorų susikirtimo kampo atkastos Š tvoros pratęsimo R kryptimi liekanos – tvora juosė ir rūmų teritoriją. Parko teritorijoje atlikti nedidelės apimties žemės kasimo darbai – ieškota mūrinės tvoros liekanų parko ŠR dalyje. Mūrinis pamatas neaptiktas, surastas grindinys iš nedidelių riedulių. Greta parką iš V ribojančios tvoros prie Antakalnio gatvės atkastas XVIII–XIX a. datuojamo pralaužto rūsio skliauto fragmentas. Archeologinių žvalgymų metu parko teritorijoje aptiktas nedidelis kiekis XVII a. datuojamų archeologinių radinių – buitinės keramikos, koklių fragmentų.

The Sapiega residence and park in Vilnius

During the investigation of the Sapiega residence (Fig. 1) in the historical suburb of Antakalnis, new information was obtained about its development and a late 16th–19th-century brick construction was found. The remains of stairs, which had existed there, were found near the NE part of the late 17th-century manor house, the site of a wooden water main was discovered to the S of the manor house, the remains of a brick stair construction were found in front of the manor house's main W façade (Fig. 4), and a mid- to early 17th-century brick wall was found inside the manor house. The Sapiega manor house was built in the late 17th-century at the site of 2 (?) brick buildings that stood here during the late 16th – first half of the 17th century. These buildings were built on a sand hill. Brick foundations, which had been built somewhat earlier than the fence and were for structures with no clear purpose, were discovered near the late 16th-century fence (Fig. 7) – retaining wall, which separated the manor house grounds from the park.

Linas Girlevičius

Verkių dvaro sodybos viršutinis parkas

Verkių parke didesnės apimties tyrinėjimai atlikti 1990–1991 m. (*ATL 1990 ir 1991 metais,* V., 1992, p. 65–73). 2007 m. APC „Antiqua" atliko žvalgomuosius tyrinėjimus Verkių dvaro sodybos viršutiniame parke (G230K). Ištirti 32 įvairių dydžių (2x2, 2x3, 2x4 m) šurfai, atlikti kiti mažesnės apimties archeologiniai darbai. Žvalgomieji tyrinėjimai vyko numatomų rekonstruoti ir atkurti XIX a. parko takų vietoje.

Šurfai 1–3 iškasti greta Žaliųjų ežerų gatvės, numatomos įrengti automobilių stovėjimo aikštelės vietoje. Čia ištirtas 12 m² plotas, šurfai kasti iki 0,5–2,2 m gylio. Ankstyvų archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų čia neaptikta – viršutinio parko Š dalies reljefas performuotas XIX–XX a. Šurfai 4–8 iškasti viršutinio parko R dalyje, numatomo rekonstruoti tako vietoje. Tirtas bendras apie 20 m² plotas. Nustatyta, kad ši kalvos dalis performuota